

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 231 (10216)

1976 чылдың октябрь 1, пятница

1925 чылда
үндүрүлгөсү

Эртээ
2 кеп.

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ ШИҢГЭЭДИР

Бөгүн, бүгү, чуртта ышнаш, бистик республикага политик-
тиг болгаш экономиктиг өөрделгениң системизинге чаа өө-
редилге чылы эгелээр.
Коммунисттерниң болгаш партия кижигүнү эвостерниң бо
чылгы политиктиг болгаш экономиктиг өөрделгези СЭКП-
ниң XXV съездининг идея-теоретиктиг байлаан ханы бол-
гаш чогаадыкчы ёзу-биле шингээди алырыңа уланган.
Амгы үеде ажилчы чонунуң экономиктиг өөрделгези
улуг ужуз-дузалыг аларган. Чижээлээр, бистик республи-
кага тоску беш чылда 19 муң ажыг кижиги экономиктиг би-
лиглер талазы-биле белеткеди эртин. Өөрделгениң бо
хевирин «Тыва кобальт» комбинатта өскө черлерден дээр
тургусан. Ында экономика кабинеттерин шимеп дээрэн,
өөрделге эрттир черлерни тускайлап аңгылаан, методик-
тиг булуңда диаграммаларны болгаш өскө-даа янзы-бүрү
чуулдарын кылган, диафильмдер бар. Цех бүрүзүндө олар-
ны куш-ажылчы көргүзүлгөни тодугай тайылбырлап тур-
рар графикалар, таблицааларны азып каан. Бо ажилды эки-
жидеринге комбинатта 1974—1976 чылдарда эрттирген эки-
жидеринг билгилерин көрүлдөсүз турар дузалыг болган.

Партияның идеяларын чонунуң мээ-медерелеринге чедир
ажылга пропагандисттер онзагай черин ээлеп турар. Оларның
идеяларын билиринден ажилдык чедишкенин хайу-биле ха-
мааржыр. Партия Топ Комитетиниң «СЭКП-ниң XXV съезди-
ниң шийитилеринге дүүштүр партияни өөрделгениң со-
рулгаларының дугайында» доктаалында пропагандист каа-
ларга камныг хамаарылгалыг боор, оларның билгилерин док-
таалал чаартыр, мергежилди бедирериниң чугулазының ду-
гайында ленинчил айткышкыларны хажым чоңка дууртулга
болурунун эргемок чугулазын демдегелээр. «Пропаган-
дисттерни ылаптыг шийирин хандырар ужурулуг—деп, ында
айткан. —Оларның теоретиктиг болгаш методиктиг өөрдел-
гезин, информация алырын, ажилының дурулугу солчулга-
зын экинжидер. Пропагандисттерниң чогаадыкчы ёзу-биле
ажылдарының таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларны
коллективтерниң экономиктиг болгаш социал хужумдаларының
сорулгаларын тайылбырлаарында болгаш практиктик шийит-
пирлээринге кириштирер. Пропагандисттерниң ажилын онза
чугула партияниң даялга кылдыр көөр, оларның буянның
куш-ажылдык чогуур детимчени көргүзөр».

Бистик республикада ийи муң ажыг пропагандист ажил-
дап турар. Оларның билим сөөлүг чылдарда дыка бедээр, че-
ден хуузу дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг. Бүдүрүлгө-
нерниң болгаш ажил-агыйларның удуруңчулары, тускай
эртемниглер бо ажилга идепкейли-биле кирип, шаң-үезин
харамнамайн, хой-ниитичи даялганын ак сеткил-биле күө-
седип нелген.

Өөрделгениң чедишкенин — ийи таланың аразында сы-
рый харылазындын, оларның бот-боттарының удуз-дедир
билгилеринден база кол хамааржыр. Ындыг-даа болза, про-
пагандист—тайылбырлаар, а дыңаңчылар—билип аар, он-
биле болур дээр чергелиг хөөнер шын эвес. Сөөлүг үеде
политиктиг болгаш экономиктиг бот-өөрделге теория шин-
гээди алырының кол методу аларган. Пропагандист-даа,
дыңаңчы-даа кижиги билим деңгээл байдыр, өөрделгениң
бо хевиринге онза кичээлгө салыр сорулгалыг. Оон ыңай
семинарлар, беседалажышылар, практиктик онзалалар
күүселдиз, теоретиктиг конференциялар өөрделгеге чога-
дыкчы хамаарылгалыг болурунда, эртемниг коммунизмин
классиктерниң ажилдарын, партияниң документтерин ханы
өөриниң хевирлерин болгаш методдары бооп турар.

СЭКП-ниң XXV съездининг материалдарын болгаш шийит-
пирлерин хандыр өөренир сорулга-биле 1976—1978 чылдар-
да чаа өөрделге курстарын кириген. Эге эвонго—«СЭКП-
ниң политиказының чугула айткышлары», ортумак эвонго
—«СЭКП-ниң политиканы — марксизм-ленинизм ботта-
нышында» деп курстарын тургускан. Бо курстарга съезди-
ниң идип үндүргени теоретиктиг, политиктиг айткыштарын
болгаш практиктик сорулгаларны өөренир. Пар-
тияни өөрделгениң дээди эвонго—партия-
ажыл-агый активтериниң район болгаш хоорай школалары-
га, теоретиктиг семинарларга, марксизм-ленинизм универ-
ситеттеринге — дыңаңчыларның кичээлгени СЭКП-ниң XXV
съездининг дүүштүр партияның теориязының болгаш поли-
тиказының чугула нарын айткыштарын сайгарып өөренир-
чине улаан. Моң мурунда өөренип турган темаларын
уламчылап политиктиг школаларга азы семинарларга тема
бүрүзүн съездининг материалдары-биле холбоп, оң идеялар
ниң чогаадыкчы ёзу-биле шингээди алыры тоң чугула.

Бо чылын аныктарның политиктиг өөрделгезин хамык-
тың мурунда партияның XXV съездининг материалдарын
өөрениринге уланган турар ужуру. Комсомолдуг политик-
тиг белгүнеринге база семинарларга өөрделге чылы
«Ажыгтыг чорутуң болгаш шынарның беш чылынга—аны-
ктарның бот-идеяни болгаш чогаадыкчы чоруу» деп ле-
нинчи кичээл-биле эгелээр.

Коммунисттерни болгаш ажилчы чонунуң калбак массала-
рын политиктиг база экономиктиг өөрделгениң системизин
че хаара тударыңа партия комитеттери, эге организациалар
политиктиг чырыдышкын кабинеттери, экономиктиг өөр-
делгенин чөвүлелери чугула черин ээлеп турар. Олар док-
таалал ажилдап турар семинарларын, коммунисттер куш-
ажылдык школаларының, улусчу университеттериниң ажил-
чы экинжидер дээш тодугай хемчеглерин ак келген. Ылаң-
гы ажилчы чонуну өөрделгезин организастаарда ону бүтү
талалыг көөр чоруту ханылап, кижилерин эртем-билим,
хар-назынын, кылган ажилын болгаш сонуургалын барым-
даалар, пропагандисттерге методиктиг дузалалык чедирип
турар.

Марксизм-ленинизмниң үндүзинерин чогаадыкчы ёзу-
биле өөренип, СЭКП-ниң сөөлүг съездилериниң шийитпирле-
рин, оон Топ Комитетиниң доктаалдарында, СЭКП ТН-ның
Чидиге секретары Л. И. Брежневтиң чугааларында сиңик-
кен партияның төөгүлүг дуржумгазын шингээди алыры—өө-
рделгениң чугула сорулгалыг болур. Партияның теориязын
болгаш политиканы коммунисттер тургузуушкунуң, СЭКП-
ниң дашкы ажил-чорудулазының практиказы-биле сы-
рый холбоалыг болурун, билгилерин бистик ниитилелде
хөгжүлдүзүң нарын айткыштарын шийитпирлээрде дуур-
тулга кылдыр ажилгаарын чедип алыр.

ДУЖУТ АЖААЛДАЗЫН ДҮРГЕН ДООЗАР

КУШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕГЕ-БИЛЕ

СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң секретары эш О. Н. С. ШАГДЫР-ООЛГА
Райкүүском даргазы эш О. Н. ЛОПСАН-СЕРЕНГЕ

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң
Министрлер Чөвүлели Мөңгүн-Тайга рай-
онунуң партия, совет, кодо ажил-агый
органнарын, бүгү ажилчы чоннарын куш-
ажылчы улау тилелге-биле — эл бол-
гаш дүк садар талазы-биле күрүзүң
чыл планнарын хуусаа бетинде күөсетке-
ни-биле байыр чедирип тур. Сентябрь
28-те район эл садарының планын 103
хуу болгаш дүк садарының планын 109
хуу күөсеткен. Оон-биле кады чыл төп-
чүзүңгө чедир малдың баш санын өстү-
рериниң планын мыймыгтыг бода мал
талазы-биле 112,8 хуу, хой болгаш өшкү
талазы-биле — 103,9 хуу күөсеткен. Чыл
планындан ажыг 220 центнер эътта бол-
гаш 60 центнер дүктү саткан. Сиген бе-
леткээриниң план-онзалаларын колхоз-
тар 85 хуу күөсеткен.

Казахстанниң партия-ажыл-агый акти-
вниң республиканың Министрлер Чөвүлели-
ниң секретары эш Л. И. Брежневтиң
чугаалында практиктик ажил-хемчег-би-
ле харымлавышпаан, районунуң ажилчы
чоннары 80 центнер эътти, 10 центнер
дүктү немей садар, план-онзалалардан
ажыг 100 тонна ситенин белеткээр бол-
гаш чоңуку хүнерде мал кыштагалаш-
кынында белеткеди доозар деп чаа ху-
лааларын алган.

СЭКП обкому болгаш республиканың
Министрлер Чөвүлели районунуң ажилчы
чоннары немей алган хулаалаларын ал-
дары-биле күөсеттеринге ботураалык
илерип, СЭКП-ниң XXV съездининг
төгүлүг шийитилерин күөсеттеринге
оларга улам ыдагтыг чедишкенин күө-
сетип тур.

СЭКП ТЫВА
ОБКОМУ

ТЫВА АССР-НИҢ
МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

«Хемчин» совхозта тараа
ажалдазында Николай Са-
рыгович Сендаш макталдыг.
Ажил-агыйның хоонун та-
раажымы—хоу бригада-
зында партия бөлүгүнүн
эргемок хөдөөнүн механизатор
Донган Намчырова Очаа
башнарып, шөлдерин чаа-
гай дүмүдүн ажаарыңа
идеякейлиг кирип турар.
Тараажылар ортуңда
ийи катан ажыг күөсүдүп

турарлар.
Совхозта 16 комбайн үр-
елишин чок ажилдап тур-
ар. Оларның бирээзин сов-
хозка 12 чыл ажыг ажил-
даан хөдөөнүн механизатор
Донган Намчырова Очаа
башнарып, шөлдерин чаа-
гай дүмүдүн ажаарыңа
идеякейлиг кирип турар.
Тараажылар ортуңда
ийи катан ажыг күөсүдүп

МӨҢГҮН-ТАЙГАЖЫЛАР РАПОРТТААН

СЭКП Тыва обкомунга бол-
гаш республиканың Министр-
лер Чөвүлелиниң кирген
телеграмманың ботураалыг алыр-
га, СЭКП-ниң XXV съездининг
төгүлүг шийитилерин күөсеттишпаан,
Мөңгүн-Тайга районунуң ажил-агый чон-
нары 28-те күрүзүңгө эл садарының
планын 103 хуу, дүктүң —
109 хуу күөсеткен, план-
даан ажыг 22 тонна эътти, 6
тонна дүктү саткан. 1976 чыл-
дың сентябрь 28-те байдал-
ында алдыр, ниитиниң малын
баш санын өстүрериниң
чыл планын мыймыгтыг бода
мал талазы-биле 112,8 хуу,
хой, өшкүнү—103,9 хуу, чыл-
дың малдың—103,9 хуу күөсүт-

тиген. Мал чөмчүн белет-
кеди район 85 хуу күөсүт-
кен азы 1427 тонна мал чөм
белеткеттиген.

Казахстанниң партия-
ажыл-агый активниң хура-
лында СЭКП ТН-ның Чидиге
секретары эш Л. И. Бреж-
невтиң чугаалында сорул-
газын, районунуң ажил-агый
чоннары 80 центнер эътти,
10 центнер дүктү күрүзүң
сатарын, мал чөмчүн белет-
кеди сентябрь 10-га чедир
доозуп, пландан ажыг 100
тонна мал чөмчүн белеткээрин,
мал кыштагалашкынында
белеткеди октябрь 15-ге
chedir чедишкенин дооза-
рын хулаалалар.

Хуусаазында доозар

Онуг беш чылды бирги чы-
лымны дүжүдүн СЭКП обкомунуң
чарлаанын шалыпчы он
хонукта ажаап доозар дээр
Бай-Тайга районунуң ажил-
чы чоннары каш дакыр күө-
нүшкенин ажилдап турар-
лар.

Ажаап алаа чогуур 4790
гектар тараа культулары-
ның 4386 гектарын дүүн-
гө чедир ажаап алган. Амгы үе-
де 37 комбайн ажилдап турар.
Тараа культуларының
ажалдазын октябрь 2-де доо-
зарының бүтү аргаары бисте
бар. Саванын бөлүп, сараат-
тарын октябрь 4-ке чедир
кыдырын пландап алган, ында
эржеж чугула техника
болгаш кижиги күөңү бижык-
лаан. Ниитиниң-биле 1900 тон-
на саван бадурун.

Районунуң ажил-агыйлары
кейир чылдың чакырылган
ажаага хөдөөлөр ажи шынар-
лыг үренип уруп алырыңа ки-
чээлгени салып турар. «Төл-
дү, Бай-Тал» совхозтар,
«Мурнакчы» колхоз үренин
четтери-биле уруп алган, оон

арылаашкыны чорудуп ту-
рар.

Күрүңгө 250 тонна тараа
сатар хулаалалар район алган,
ону бо хүнерде күөсөдүр бис.

Күсүк алдыс аңдарылаан-
нын планын күөсеттирерин ту-
рар, хөдөөлөшкөни ушун-
ган, онзалалы айткан хуу-
саазында боттаптырар хемчег-
лерин ал турар.

Дүжүт ажаап алышыны-
биле чергелештир ниитиниң
малында чөм белеткээр ажил-
дың темпизин кошкылап тур-
ар бис. Амгы үеде 30 эвонго
ажылдап турар, ында 213 ки-
жины бижыткан. Район 7
муң тонна ситен белеткээр
турган, 701 тоннаны ажыг
күөсеткен. Чарыштын эгелек-
чиги «Бай-Тал» совхоз 1510
тонна ситен белеткээр тур-
ган, 2050 тонна чедирген.

«Кара-Хөл» колхоз мал чөмчүн
белеткээр даялгалың база
ажыг күөсеткен.
Л. ДОПУЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң
секретары.

Хабаровск

ХАБАРОВСК. Хабаровск
райда ажилдап кирип
турар. Лазовиң сүт бол-
гаш Хорун эл компле-
стери чылда 32 муң цент-
нер сүттү болгаш 10 муң
центнер хире эътти бээр.
Ол болза бүрүнү-биле ме-
ханизаторлар амы
үениң бүдүрүлгелери. Сүт-
тү оон шуут-ла савалаш,
магазинерге чорудар
алаар.

Эл фабрикасында тур-
гускан автоматтыг деки-
лер малды чөмчөрүң
районуң ылаңы-биле
кыдырын аргаары бээр.
Чынында турар чөм зопа-
ларында—сүлөс трап-
шадары, бөдүүн чөмөр
кадагалар черлер. Ийек
нажалары кыры дуга-
лыг шеденер-биле тулут-
турган.

Мал ажилының комп-
лекстерин дерип тургуза-
рының хуусаазын дыка
кыдырган. «Ажыл-агый-
лар аразының коопераци-
оннагы болгаш агроулет-
пир ниитерализацияны
баазаптаа көдө ажил-
агый бүдүрүлгезин спе-
циализациялар болгаш
концентрациялар улам
ийи хөгжүрүп дугайында»
СЭКП ТН-ның доктаа-
лында «мал тургудуу-
лаңың харамды мыйды. Бо
беш чылда Хабаровск
райга мал ажилының ам-
даа сөөк комплексин ажил-
дап эгелээр.

ЯКУТСК. Якутияның
медицина ажилдакчыла-
рының съездин ында
ажыттыган. СЭКП-ниң
XXV съездининг шийит-
пирлерин боттаптырар та-
лазы-биле автономнуң рес-
публиканың калды камта-
лап органдарының сорул-
галарын ында чугаалык
турар. Бо беш чылда
Якутияга чаа эмгекте хоор-
айжыгштарын тулуп
тургузар, кадык камта-
лаарыны савалага тову ажил-
тылаар.

МИНСК. Октябрь рево-
люцияны атыг завод Мин-
скийн сөөк тулугуу
чаа бүдүрүлгө каты-
шкының болу берген. Ол
катышкының бүдү-
рүлгөсү санын про-
грамма-биле башнарып
эне нары аар станоктар
бүдүрүңгө специализа-
циялар. Онуг беш чылда
катышкыныңа про-
дукция бүдүрүп үндүрерин
бүтүн чартын катан көү-
дөдүр. Күш-ажылдык
бүдүрүлгөсү 40 хуу бе-
леткээр баш ууру көрүп
турар.

КУСТАНАЙ. Областың
колхозтары болгаш сов-
хозтары дерткү миллион
тоннага кириштир күө-
нөгө тараа садары эгел-
диз. Кустанай районун
чер ажилдагылар эне
улау салышкыны кири-
п турар—олар чаа дү-
жүттү алды түс муң
ажыг тонна тарааны кү-
рүңгө садарын хулаа-
тылар.

ТАМБОВ. Тамбов рай-
онун тараажылары күрү-
ңгө тараа садарының тала-
зы-биле белеткен хулаа-
гезин областка бир дуга-
рында күөсүткен: олар 84
муң тонна тарааны шыг-
жымга урган. Тамбов
районун ажил-агыйлары
үлгөргө-биле обла-
стың хөдөөй колхозтары
болгаш совхозтары белет-
кен хулаалалардан ажыг
тарааны садип турар.

(СЭТА).

КНЮ-нун Кол Ассамблеязынын XXХI сессиязынга А. А. Громыкоңуң чугаазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНЮ-
нун Кол Ассамблеязының
XXХI сессиязын сентябрь
28-те болган шаңаралыг ху-
раалыга СЭКП ТН-ның По-
литбюро кеңешчиги, СССР-ниң
дактыкы хемчеглер министр
А. А. Громыко чүе чугаалаан.

Кол Ассамблея ышкыш,
мындагы шугулаалыг чыл бү-
рүдө болур сессияларды де-
матик күөсөткөшкөниң чыл
биле делегейге кады аңгыла-
жылга ажилгы кылдыр
чаа идирилген бээр аргаары
болурун турар деп, А. А. Гро-
мыко демдегелээр.

КНЮ-ну чедир үнөөр көр-
бес дээр чоруткан ыраң турар
бис. Ыччалажок бир эвес де-
легей политиказының хун
айтырында турар шаң иди-
лгө шийитилериниң аңгы
айтырлар-биле оң ролюн де-
пештир көөр чүе болза, бети
дээр-ле ийи айтырп тургу-
тулуп келер.

Бирги айтыр—кажан де-
легейлик кайы бир делегези-
ринге дүжүттүг чорук бөлү,
хун төгүшкүңү бозу берген
бүтү-ле таарыгаларда, КНЮ-
лу аргаары дозу хемчээге
ажылааттып турар бис?

Чок, чамдыкта ол бодуң
эзээн байдалың белиңге
болбайн баргылар. Ийди-
Кыдатка мында болган. Чоок-
ку Чоон күңте шак мында бо-
луп артышпаан. Кыдрде иди-
лгө болуп турар. Африканың
Муруну күңде ыдыг болуп
турар.

База ийиң айтыр—деле-
гейлик чаа дайымың кыла-
шымың чаадалар деп.

ам кижиги төрөлгөсүң мур-
нула турар эң чугула ай-
тырың шийитилеринге
КНЮ болур-чорутуу-биле ки-
ришкен бис? Оң-даа айтыр-
га бадтыкалдыг харым берди-
миз харааңчыг-дыр.

Челестенишкениң бү-
дүрүлгөсү аажок хуру ме-
ханизм ажилдап, биргээр чү-
гаалаарга—дайыга материал-
дары белеткеди үргүзүлгө
турар деп, А. А. Громыко чу-
гаалаан. Чечендик чугаа-
ларга, чер бөмбүрөөң, азы
бети дээр-ле оң дыка улуг
кезиги боо-челестениң улам-
ла олгуну хевирлерин соокал
чок бүдүрүп үндүрүп турар
шугулаалыг шугулаар
куркан турар. Ыччалат ол
болза, чер кырымың-даа,
агаарың-даа, суг адашчы-
даа, өскө-даа чүдү-бүрү чө-
сек-тир.

Ындыг болганда, кижияң
амы-тымың, дешилгениң че-
дишкениң шугула-ла кем-
ниң ёзу-биле херексезей, ки-
жи төрөлгөсүң кедир үе-
ниң радиоактивтиг хулаага
таарыштыр тургузарыңдан
дээр чүе чок дээр үеде-
балдары суртаалдан турар
харым-даа «теоретиктиг» дээр
чүе-дериң деңгээлге чедир
нүдүрүлгө дериң болсадар
дугайында чүңү чугаалаар
боор.

Челестенишкениң эде-
ре бүдүрүп шөгүлээр,
а оон соода челестениш-
кениң дүжүрүңгө ки-
риштер чоруту чеди алыр
сорулгалы сөөк Совет Эм-
дигиниң дактыкы политиктиг
ажыл-чорудулазын эң ту-

гула сорулгаларың бирөөн
кылдыр тургускан. Хой-хой
тодугай сааладарың дүжүрүң
бис. Оларны чамдыктары үр-
үе санаттыңа, өскөдөр—
бисте чугаалаашып турарла-
рыңда чаагай тура-сору
турар болза—он чоңуку үеде-
да боттапкан туруп болур.

Чүң тодугай барымда-
лап турар бис?
Хамыктың мурунда—мас-
салыг узуукаашкының чөс-
сө улам ийи метрээр, а
оон соода—ону бүрүн хору-
ларын болгаш чок кылдыр.
Ядролуг күрүңгө—оларга өс-
кө бүтү күрүңгө каттыктып
болур ийи—ядролуг чөсөк-
ти дүжүрүңгө айткыны
бүтү талаалыг көөр болган
ону шийитилериниң оруун
оң толоволуң төлөөдө, чу-
гаалаашып кириштер ужурун
кылдыр санап турар бис.

Ол чугаалаашкының
хамаарылга чоңка, ядролуг
чөсөкти шөгүңгө чер бол-
ган болгаш бүтү күрүңгө
ниң соокал турары эрге-
жөк чугула. Ядролуг чөсөк-
тиң шөгүлгөсү бүрүн бол-
гаш бүтү-ниң соокалду
дугайында керээни чарар деп
санал ыдыг сорулгалга бараан
болур.

Ядролуг чызыдырларын
тайдып сорулгаларга таары-
штыр чар адагга чорудурун
дугайында айткың мааза ду-
жамы болган туруп шыда-
лаш—чоругу керекте чоңка
чаа ал дугайы. СССР биле
АКШ ол дугайы дугурун
ал шылапкан ийи чок. АКШ
ону удаас күштүг болурун

бадылаар боор дээринге иде-
птер турар бис. Бистер доора-
ла бис.

Ядролуг чөсөкти негетер-
ди болурун навалдары
эм-даа бүрүн дугайында
палыга хамаарыштыр дүжү-
рүңгө болал боту турар деп,
А. А. Громыко демдегелээр. Оң
чөсөкти негетертөөс дуга-
йында керээ боту бүтү тала-
лыг болуп дээр, ол керээге
каңдыр-даа каңдыр чоңка
бүтү күрүңгө каттыккан ту-
рун дээр күөсөткөшкенин
улааттырар керек.

Совет Эмдиги дайын чору-
дарының бүтү-ле химиктиг
чөсөктерин бүрүн хорулаар
болган узуукаашып са-
лапкан турар.

Массалыг кыргың-хыдым-
кының чугула мөөдөттүң
чөсөктер-ле кыргыңкыны
болбайн турар болуру ийи.

Салдар чедирерин—ажы-
лаар аргаарың талазы-биле,
барып дээр объективтерин
азы салдар чедирериниң ха-
ра, шынар талазы-биле
принциптерге үндүрүлгө
ген чөсөк улам-ла коргун-
чут кылдыр чөсөткөшкени
кының тынган экен болур. Со-
вет Эмдиги массалыг узуу-
каашкының чөсөккө чаа
хевирлерин болган система-
ларын тургузар чоруту бол-
дурбас дээр бүтү-ле болурун
аргалыг чүдүлгө кылдыр санап
турар.

Делегейниң ийи дамын
доолауңа соода Совет Эм-
диги чөсөткөшкенин

</

Ш Ы Н

УЧАСТОК ИНСПЕКТОРУ

Милициянын кужу — чыбыл харылаагында. Амдыраалдык бо дүрүмү илалыгы участка инспектору кылдылаа артык хандыр баш даяр чыгып эвас болур. Ол бодурун хайгаарал турар деисеэриге чейин ажалында бүтүлө хевирлерин кылды корулар хулаагыла. Инспекторун чон-биле холбаагында, ол хей-ниитин кужуге кайы хре даярдылдан уелерилг корум-чурум дээш демисел-

сеткилдиг чоруу-биле, кижилерге эвеле-ээделч хамаарлаа болгаш коум-чурум урекчилерине чыгыш-сылыш чок шиптирилгиле чонун хулаагыла ол чалаал алган. Ол милиция ажалында 1956 чылда ажылдап эгелээ. Баштай Бай-Тайга районун иштин херектер кылдыныгге чалаачы-милиционерия хулаагына күүселип тургаа, а 1963 чылдан бээр уениа иштинде Барыш-Хемчик райкүүсому-нун ИХК-ниң участка инспектору — апарган.

Кандыг-даа ажылга чедиш-кин боду чайгаар келбес. Бергелер турза-даа, иштинин кужу дуза болган. Оң харым-дан турары участка база улуг. Чурттагы чонун саны беш мун чедип турар. Арга-дур-жуга, эртем-билиг арай чедишпес ишкеш-даа сагынылар үе турган. Экинче чүе чүе дээр, совхозтун ажалы-чидерин, колдууда кижилер бургун таныгында болган.

Ооржактын даштыдан көөргө, шала оожумузаар бод, ошаншаа ажалында харымсалгалыг, бодуна бедик негелдиг, хой чугаа кылдырыш хончу чок. А калжар ажалында оперативтик туралга тунуш үлдүрүп кээр, Экен-оол Ооржактын кылган ажалы дика хой болур.

Милицияга ажалындаа дээш СССР-ниң ИХМ-ниң хулаагыла бажы-биле шиптирилгиле. Илгалаа-даа Экен-оол Буй-ооловчанын санап турары-биле алырга, оон бодурун участкага чурттап турар кун-ажылды килеринин болгаш милиция ажалдыкчыларын хулаагыла чедип алганы өң улуг бедик бургун ол. Э. В. Ооржактын участка — «Барыш» совхозтун тон сууру, Аксы-Барлык, Хонделен салбырлары болган Бииктик-Хай фермазы. Бо дегем деисе-көөргө оперативтик хемчег-лерия алырынга нарын тур-ган. Оон составында килеринин ажалдыкчыларын хулаагыла эвен ажалдар кылдыган.

Экен-оол Буй-ооловчанын бижылаан деисеэрге иштинин корум-чуруму ажалыг, бажып турганын хайгаарал чок байдалга турары уу-кыттыган. Соолгу ийн чылда чедир истеттигизин хемчег-тер үлдүргилери ийн боду болуп турар. Ол база участка инспекторунун ажалынын тунуш болуру чугаагон.

Оон ажалынын арга-дур-жугаагында кол чүе — кижилерин ажалдырып, оларын ажалы-чанын доктаамал өөренип коору, хой-ниити-биле бажып харылаанын тулуп турар. Корум-чуруму ажалдырып баш ууду сагы-дырылгы хемчеглерин чору-дарга, арагаалашкын, хулаагыла чорук-биле демисел-даа куштедиреринге кол кил-чөшгөйин ол салып турар. Чурттагы чонун чорук-биле байдалды ханы анализтеери чугула черин ээлеп турар.

Наам четпестеринин орту-зунда корум-чурум үрөзирин чайлаары — профилактик-тик ажалдык дөштөг кээз-апарган. «Барыш» совхозтун төвүгү уруулар комитаты-нын чөвүлден хой-ниити өг-лөшкүн-биле дыка үр уениа иштинде ажалдап келген. Ук чөвүл 5 кижилер тургус-туган. Оон составында килеринин турар бажылар, ажал-дыкчылар, пелсептерлерини совхоз ажалынын А. С. Долгуа бажылыг уудурун турар. Чөвүл «байдал» ийн эвас дүрүп берген өг-бүдөргө боттарынын ажи-дузалыг у-лап, оларга кым-бир кижилер доктаамал хайгаарал кыл-ды-биле бажыган турар. Хой-ниитин бөдүк чурум үрөзирин сундурут, хулаа-ды кошкан урууларын холга ал, арагаалашкын, хулаа-гыла ууду демисел ийн-гырылгы, чамдык өг-бүд-дөргө алгын-кырып, шоп-солаа үлдүргилер ийн-чаныс кижилерин чөвүлден ху-радарында чугаалажып ко-рун турар.

1977 ЧЫЛДЫН СОЛУННАРЫН БОЛГАШ ЖУРНАЛДАРЫН ЧАГЫДАРЫ СЕНТЯБРЬ 1-ДЕ ЭГЕЛЭЭН

НОМЧУКЧУЛАР

«ШЫН»

солунну чагыдып алынар.

Анаа чагыдылганы харылаанын бүгү салбыр-ларында болгаш бедирлеринде, ажалдаар черин ийн-биле парлаганын хой-ниити тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Чагыдылганын ертээ: чартык чылда — 3, чылда — 6 рубль.

ФЕДЕРАЦИЯ ХУРАЛЫ

Тыва АССР-иң шымдыраа федерациязының президиум кенжигүнеринин хуралы бо-лу эртен. Анаа чоонку-у-лерде боттандыр чамдык а-йтырлары чугаалашкан.

Бир дугаарында 1976 чылда Кызыл хоорайнын бирги чери дээш болуп артер маргыла-ны октябрь 8-тен эгелеп, ийн бөдүкчү эрттирерин дугуруш-кан. Баштайгы бөдүкчү чүе бажып разраагынын ийн-биле 12 шымдыраачылар болулар. Ийн-биле разраагы 12 шимдыраачылар болулар. Ийн-биле разраагы 12 шимдыраачылар болулар. Ийн-биле разраагы 12 шимдыраачылар болулар.

Башкылар дугайында ном ОНУ КЫМ-ДАА УТПАС

Симон Соловейчиктин «Өр-чуну» башкыларын «Кайгамчык» башкыларын амыдыралы деп соряга пар-латтыган. Ук номнуң арин-нарыдан Михаил Ломоносов дугайы, Россияга школа че-рөөнчү тоотугуңо адым кил-ген Н. И. Новиков дугайы ба-за алып алыр бис. К. Д. Уш-инский, И. Н. Ульянов, Н. К. Крупская, А. С. Макаренко ку-штында автор ханы сотып ханымшы-биле чугаалап тур-ар.

Ол-ла помда барык ийн чүс чыл дугурунда Калинин об-ластын Момоноко суурга баш-кылар турган Рамескихтер деп башкыларын салгалыг дугайы база тоолуп турар.

Ада-туртуну Улуг дайыны-га «Фантасия» Германияныч тылча папканын 30 чыл ою-нуң бургуну «Ада-тур-тун» Улуг дайынын килер-чигери башкылар» деп ном парлаттыган. Эң-не тайбын, эң-не буяныг профессионал-нын бирээ — башкы мында уран-чечен документалдыг ли-тературада кол маадыр бооп килген. Фронттук башкылар-нын дайымын алдары, өрөс-дидим чоруктарынын дугайы номдан билеп алыр бис.

Ол башкыларын аразында Совет Эвелелинин Маадыр-лары, өрден-халыктылар хой Кайгамчык эрес-маадырдыг чоруктар дугайында мында тоолуп турар. Дайынын эге-нине чад чап-ла ажалдан эгелээштер-даа, ажалда дады-кан хоочундар-даа ук помда килген. Помда кирген расказ-тары, очерктерин ук автор-лар боттарынын маадырлары-биле унуражышкыннарга үндөшөл билжөө. Фронттук башкыларын хулаа архивте-рияда болгаш күрүңе архивте-рияда материалдарында үндө-шөл помду билжөө.

«Совет башкы. Социалист-Күн-ажылдын Маадырлары башкылар дугайында очерк-тер» деп ном номчукчуларга озагай солуп болуру чугаа-кан. Ук ном эртен чыгып чаа парлаттыган.

Боттарынын мергежилыге берилген, ажалы салгалыг салым-чөдү дээш кээз-де салым чован чоруктар башкылар дугайы помда тоолуп турар. Олар — Социалист Күн-ажылдын Маадырлары, Баш-

СОНУ УРГАКТАРГА БУЛУҢ

КОММУНАНЫН ТУРАСКААЛЫ

Карл Маркс Париж ком-мунарларын дээрин штур-ман кижилер деп алаан, ол дээрге деисеэ болган. Ам ол деисеэни совет космонавты-ларын маадырдыг чорукта хамаарыштыр дорт ажалдап болур. Илгалаа Францыя-нын Коммунист партиязы-нын Чингизе секретари М. Тореа космостун баштайгы ажалычын Юрий Гагарин-ге Париж коммуназынын На-ционал гвардиязын ууду-тулазынын ычач белек-ка-нын артык чамдык Коммунар металлы тывыскан. В. М. Ко-маров, К. П. Феостовтор бол-гаш Б. В. Егоров олар кос-мосте уаждар коммунарлар-ын түгүтүн кызыл жомжа-ын ап чорган.

Коммунарларын тутун ам

XIV съездинин делегаты — херээженерге белек кылдыр Кремльдин Съездилер ору-зунга экекелгенер.

В. БРАБИЧ, Ленин орденниг Күрүнэ эрмитажынын улуг эртем ажалдыкчызы.

ЧЕМИШТИГ БОЛГАШ КИСЛОРОДТУГ

Тулаанын дуржулга-эк-сперимент заводунун кол ме-ханити П. В. Хромов муруну чуктен майчыг тооруктун шиптирин экекелеш, бугуру-ге хериминин иштинге олу-руп каан.

Тарып олурткан үш ыш-тын шиптуз урелерин өүп, узап эгелээ. Беш чыл бол-гы чекшиг берип эгелээ. Ам оон бээр сес чыл болган. Бо күзүн оларын бугуру-рында ышка хой тооруктар бижып турар. Оон алдан болган даштык хевир талазы-биле грек тоорукка мурунлай дө-мө, а келж грек тооруктан бижып турган. Оон ийн чы-кистен алганда бо тоорук хой кислородту үлдүрүп шыпар-

Санныг хонуктар артканда

Шымдыраачыларын респу-блика чемпиондыг эгелээрине чедир санныг хонуктар арт-кан.

Илгалаа районнарын куш-куштура болгаш спорт комитеттери бо чугула хемчег-лерин календар планнарга килеринин бугуар организ-астыг бедик деисеэге эрттир-чугаалаган. Бо ажалды чор-ударына районнарга чурт-тап турар республиканын шы-

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТАБРЬ 1-ДЕ	
МОСКВАДАН	18.25 — Неделяда болушкун-нарнын хулаагы. Дамчыдылга.
9.00 — «Чоруунар чогузун».	18.40 — «Чурамын — уруулар-га». Документалдыг фильм.
«Башкынын хунуңе».	
10.40 — Гитаристер ансамбл-ин концерти.	18.50 — «Тыныштык неде-ля». Информастыг програм-ма.
11.00 — Урууларга фильм. «Мэң өнүгүм, Кы-ка». Урал-чечен фильм.	
12.25 — Эстрада концерти.	19.05 — «Салгал дамын». До-кументалдыг фильм.
13.00 — Медээлер.	19.15 — «Ол дег аалар кайын турар». Дамчыдылга.
13.10 — Ж. Дюкловун 80 чы-лынга. «XX вектин коммунар». Докумен-талдыг телефильм.	19.55 — Чарлаадыр.
14.15 — Ю. Корчакский мр-лаар.	20.00 — Медээлер.
14.35 — «Тараажы». Телеостер.	КЫЗЫЛДАН
15.05 — «Ном. Уе. Чогаалчы».	20.15 — Телемедээлер.
15.35 — «Салым-чолга удура-ныштыр». Уран-чечен телефильмни баштай-гы көргүзү. 2-ги се-рия.	МОСКВАДАН
16.50 — 17.00 — Чөвүл.	20.25 — «Салым-чолга удура-ныштыр». 2-ги серия. Уран-чечен телефильм-нин баштайгы көргү-зү.
17.00 — «Уе». Информастыг программа.	21.35 — Ж. Дюкловун 80 чы-лынга. «XX вектин коммунар». Докумен-талдыг телефильм.
КЫЗЫЛДАН	22.40 — Гитаристер ансамбл-ин концерти.
17.30 — «Боралдак». Уран-чечен телефильм.	23.00 — 23.30 — «Уе». Информа-стыг программа.
17.55 — «Кытар ыры». Фильм-концерт.	

Р. ЗОРГЕНИН МУЗЕЙИ

РУБЦОВСК. (Алтай край). Хоорайнын № 10 ортурмак школынын өөреникчилери Токтоалдан болгаш Иоганнамадан үнелг белек алганыр. Ында — школада Рихтор Зорге музе-йинге херектиг материалдар бар. Ол белектерин чорукта кижилер — Р. Зорге биле Б. Бу-кейичин өөрлери: Халалы Мея болгаш Иосиф Ясакис-Рубелит олар. Оон бичи муру-ну чарында Японияда совет элчин чергелен безек келген.

гелым Пиктин уруу Элланын чагаалары бар. Рубцовскинин школачыларын ол музейин тургузар дээш ажалын ол уруг бедик-биле үнелеп тур-ган. Берлиннин тормоз заво-дунун Р. Зорге атыг бригадалык-биле школачыларын хей чылдар иштинде чагаалажып келген чагаалары база ук му-зейде бар.

Школачыларын өнүктүри чыг-чыг-биле көүдүр турар. Оларын аразында информ-ациялар-биле солтуушкуннар илдекейиг чоруп турар. Чок-та чаа Рубцовскиин ГДР-ини найымсалгыч бугун делегир-чи чорудушкан. Ужур чүе дээр-ге, мында даштык чурттадал кижилер туртаар «Берлин» дээр ажалы бажынынын бир бригадалык Р. Зоргенин хула-дуг алып эдилээр эргени э-дип алып дээш демисежиг ту-рар, илгалаа бригадалык килеринин Рубцовскиин шко-лачыларында материал чыгар талазы-биле дуза көргүзери-н дилээп турган.

ЧҮС ЧЫЛ БОЛГАНДА

НАЛЬЧИК. Чүс чыл бурун-гаар — 1876 чылда Котларокс-станцияга чаныс класстыг кө-дөз үчүлчө — ажалындаа ол болза Терск казактарынын

хүнде ийн катан халас хемчег-лиг турар. Бо ажал-агында Кабардин-Балкарлар эл дээр уруулар комбиндаа база бар. Амыг үеде Котларокс-кий муш үеде школачылары колхозтун долу хандырла-зында өөренип турарлар.

ШАЛЫН АЛГАН СООНДА

Чоокта чаа чүе. Шалым алганын чыгуу. Дүш үе-и. Холдарында кызыл пестер багалла дружинниктер иштинин корум-чурум хайгааралын тулуп турза-даа, мында-мында теңдешпейди кылгашкан ийн-чаныс ээрик кижилерин көсүлүңе ажал болду.

Көдө Совет контрразыныг чаныгга чоруду, ийн херээ-жен кижилер бир эр кижиле аразында аас бажылып, алгы-жарынын азы келди. Хой-ниити черинге ээрик чоран ол хамаатыларга көдө Совет күүсомуун дарагым эш Сан-гаал чурум урелелни сүмө-лөп сургаар, оларын бирээ-ли херээжен кижилер чалчыт-тын улау. Илгалаа үк чүе дружинниктерин дузаы-биле оожургадыр уаждар таварыш-кан.

База бар таварыла моон муруну чарындаа авас акча алган хүнде болган. Оң хүн Ак-Турт салбырын Улуг-Хо-

вуда кукуруза ажаап турар ажалычын орта ажалда-ваан. Илгалаа кукуруза ке-зер 4 комбайн, Ак-Довурак ав-тотранспорт бугуруустанден чалаттырып келген 9 автома-тына турган. Дүш соонда трактористерин ужу халан ээрик тура комбайнаарын башкарып турган, а 9 машина-нын чүлге бежи кукуруза сөөртүргө киришкен.

Эртен алаа дүшкө чедир чыг-чыгын ийн чүе. Илгалаа-да ажал хүнүнде чамдык төдөн чок механизаторлар ара-гаа хандышкын, корум-чурум үрөп, куш-ажылдыг бугуру-чулун чыгаштыган.

Бо байдалга хамаарыштыр совхозта ажалын комитети Улуг-Хову бригадында ме-ханизаторларын хулаагы чыг-ыла-даа, ол өзү барымда-лаашкын-биле арай эргейг эркен. Трактористерин иш-типен арагаалаш бугуруу кижилер ук хурага олуршпайн, өйлөшкөн. Оларда ажалдан бо-

гаар

Бөгүн республикага булу-таар, чамдык черлерге дымы-радып чаар, дагаларга хар-чавар. Барып чук улашкын-ны чыгып хаттын дурген се-кундада 5—10 метр чедер. Агаарын температуразы да-галарга 5—10, оксигениге 10—15 градус чыгыр.

Кызыла булууттар, чагбас. Хаттын дурген секундда 5—10 метр чедер. Агаарын тем-пературазы 11—13 градус чы-гыр болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ОКТИБРЬ 1-ДЕ	
«НАВЫРА»: «Кыстар апактарын укжугут (2 серия)» 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.	17.50, 20.40 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Оор сааскан» — киночылды. 10.00, «Табор дөжге улапкан» 14.40, 16.30, 18.20, 20.30 шактарда.	
«ПИОНЕР»: «Өң-баазын дүштер». «Адыр, сени ишине» (3-ку үлдүргүзгө) 9.40, 14.55, «0-42 кайдал?» 10.30, 16.15, «Бобби» (2 сериялыг) 12.05, 16.50, 19.40 шактарда.	

Редакциянын АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдынын 2-31-75, харымсалгалыг секретарын 2-23-54, партияны амыралыг кылдынын 2-37-13, култура кылдынын 2-23-54, көдө ажал-агы кылдынын 2-21-47, үлдүрү кылдынын 2-22-64, чагаа кылдынын 2-41-27, информация база совет тургурут кылдынын 2-20-60, корреспондтарын 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн баргалда 2-32-75 телефонче поглаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ № 1769. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР